

TALABALARDA ILMIY-TADQIQOT KO'NIKMALARINI SHAKLLANTIRISHNING PEDAGOGIK TIZIMI VA MODEL

Mustafayeva Feruza Anvar qizi

Turon universiteti magistranti

Annotatsiya. *Ushbu tezisda talabalarda ilmiy-tadqiqot ko'nikmalarini shakllantirishning pedagogik tizimi va modeli tadqiq etilgan. Tadqiqotning asosiy maqsadi – talabalarni mustaqil ilmiy faoliyatga yo'naltirish, ularning nazariy bilimlarini amaliy ko'nikmalar bilan integratsiya qilish va ijodiy, tanqidiy fikrlash salohiyatini rivojlantirishdir. Ishda ilmiy-tadqiqot ko'nikmalarini shakllantirishning nazariy asoslari, pedagogik tizimning tarkibiy elementlari va samarali model konsepsiyasi tahlil qilingan. Natijalar shuni ko'rsatadiki, integratsiyalashgan pedagogik yondashuv talabalar motivatsiyasini oshiradi, ilmiy izlanishlarga qiziqish uyg'otadi va ularning mustaqil ish olib borish qobiliyatini kuchaytiradi.*

Kalit so'zlar: *Ilmiy-tadqiqot ko'nikmalari, Pedagogik tizim, Pedagogik model, Talabalar, Nazariy va amaliy tayyorgarlik, Ijodiy fikrlash, Tanqidiy tafakkur.*

Kirish

Bugungi kunda O'zbekistonning ilmiy va ta'lim sohasidagi rivojlanish jarayoni oliy malakali va intellektual salohiyatga ega kadrlarni tayyorlashning dolzarbligini yanada oshirmoqda. Mustaqillik yillarida mamlakatimizda ilmiy izlanishlar uchun keng imkoniyatlar yaratildi, davlat siyosatida fanning barcha sohalarini zamonaviy moddiy-texnik resurslar bilan ta'minlash, ilmiy-pedagogik kadrlarning ijtimoiy faolligini oshirish muhim masala sifatida belgilandi. Sh.M.Mirziyoyev ta'kidlaganidek, "Farzandlarimizni mustaqil fikrli, zamonaviy bilim va kasb-hunarni egallagan, mustahkam hayotiy pozitsiyaga ega chinakam vatanparvar insonlar sifatida tarbiyalash biz uchun dolzarb ahamiyatga ega".

Ilmiy-tadqiqot faoliyati zamonaviy ta'lim tizimida talabalarning intellektual va ijodiy salohiyatini rivojlantirishning markaziy yo'nalishidir. Shu bois magistratura bosqichida "Ilmiy tadqiqot metodologiyasi" fani o'qitilishi talabalarni ilmiy faoliyatga tayyorlash, ularning nazariy va amaliy bilimlarini birlashtirish, mustaqil fikrlash va tanqidiy tafakkur ko'nikmalarini shakllantirishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Pedagogik tizim – bu talabalar ilmiy-tadqiqot faoliyatini samarali olib borish uchun zarur bo'lgan bilim, ko'nikma va malakalarni shakllantirishga yo'naltirilgan tizimli yondashuvdir. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, ilmiy izlanishlarni o'rganish jarayonida talabalar nafaqat empirik va nazariy tadqiqot usullarini o'zlashtiradi, balki zamonaviy ilmiy metodologiya va axborot bilan ishlash ko'nikmalarini rivojlantiradi. Shu bilan birga, pedagogik model ilmiy-tadqiqot jarayonining strukturaviy elementlarini, o'quv faoliyati va ijodiy izlanishlarni uyg'unlashtirishga xizmat qiladi.

MODERN PROBLEMS IN EDUCATION AND THEIR SCIENTIFIC SOLUTIONS

Tezisning asosiy vazifasi – talabalarda ilmiy-tadqiqot ko‘nikmalarini shakllantirishning samarali pedagogik tizimini aniqlash, uning tarkibiy komponentlari va model konsepsiyasini ishlab chiqishdir. Bu tizim talabalarni mustaqil ilmiy izlanishlar olib borishga, olingan natijalarni tahlil qilishga, ijodiy yechimlar ishlab chiqishga va zamonaviy fan va texnologiyalarni o‘zlashtirishga yo‘naltiradi. Shunday qilib, talabalarda ilmiy-tadqiqot ko‘nikmalarini shakllantirish jarayoni nafaqat ularning shaxsiy intellektual rivojlanishiga, balki jamiyatning ilmiy va texnologik taraqqiyotiga bevosita hissa qo‘shadi. Shu munosabat bilan mazkur tezis talabalarda ilmiy-tadqiqot ko‘nikmalarini shakllantirishning pedagogik tizimi va modelini konseptual asosda ishlab chiqishga bag‘ishlanadi.

Ilmiy-tadqiqot ko‘nikmalarining mohiyati va ahamiyati birinchi o‘rinda turadi. Ilmiy-tadqiqot ko‘nikmalari – bu talabaning mustaqil fikrlash, tanqidiy tafakkur, muammolarni aniqlash va ularni ilmiy asosda hal qilish, nazariy va amaliy yechimlarni ishlab chiqish, tahlil qilish va natijalarni mantiqiy tarzda taqdim etish qobiliyatidir. Zamonaviy ta‘lim jarayonida bu ko‘nikmalar nafaqat talabalar shaxsiy intellektual rivojlanishi, balki mamlakat ilmiy va ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyoti uchun ham katta ahamiyatga ega. Ilmiy-tadqiqot ko‘nikmalarini rivojlantirish orqali talabalar mustaqil fikrlash va tanqidiy tafakkur qobiliyatini rivojlantiradi, muammolarni ilmiy usullar bilan hal etish ko‘nikmalarini shakllantiradi, o‘z tadqiqot natijalarini mantiqiy, tizimli va ilmiy jihatdan to‘g‘ri tarzda ifodalay oladi. Shu bilan birga, pedagogik tadqiqotlar ko‘rsatadiki, talaba ilmiy izlanish jarayonida axborot bilan ishlash, o‘zaro hamkorlik qilish, kreativ yondashuv va innovatsion fikrlash kabi ko‘nikmalarni ham rivojlantiradi.

Talabalarda ilmiy-tadqiqot ko‘nikmalarini shakllantirishning samarali vositasi sifatida pedagogik tizim katta ahamiyatga ega. Pedagogik tizim – bu talabalarning ilmiy-tadqiqot faoliyatini tizimli, uzluksiz va uzviy bog‘langan tarzda rivojlantirishga qaratilgan kompleks metodik yondashuvdir. Pedagogik tizimning tarkibiy qismlari ma‘naviy-axloqiy, nazariy, amaliy, metodik va ijodiy komponentlardan iborat. Ma‘naviy-axloqiy komponent talabalarda ilmiy izlanishga intilish, vijdon va mas‘uliyatni shakllantiradi. Nazariy komponent fanlar bo‘yicha bilimlarni, ilmiy metodologiya va tadqiqot usullarini o‘rgatishga qaratilgan bo‘lsa, amaliy komponent laboratoriya, eksperiment va amaliy mashg‘ulotlar orqali talabaning ko‘nikmalarini mustahkamlaydi. Metodik komponent ilmiy tadqiqot metodlarini o‘rgatish, maqola yozish, ma‘ruza va prezentatsiya qilish ko‘nikmalarini shakllantirishga xizmat qiladi. Ijodiy komponent esa yangi g‘oyalar yaratish, muammolarga innovatsion yechim ishlab chiqish va kreativ yondashuvni rivojlantirish imkonini beradi. Ushbu komponentlarning o‘zaro uzviy bog‘lanishi pedagogik tizimning samarali ishlashini ta‘minlaydi va talabaning ilmiy-tadqiqot faoliyatini tizimli rivojlantirishga xizmat qiladi.

Talabalarda ilmiy-tadqiqot ko‘nikmalarini shakllantirishning pedagogik modeli esa bu tizimning amaliy ko‘rinishi bo‘lib, talabalarni ilmiy izlanishga yo‘naltirish va ularning izlanish jarayonini tizimli tarzda tashkil etish imkonini beradi. Model bir nechta

MODERN PROBLEMS IN EDUCATION AND THEIR SCIENTIFIC SOLUTIONS

bosqichlarni o'z ichiga oladi. Birinchi bosqich ma'lumotni qabul qilish va o'rganish bosqichi bo'lib, bu yerda talaba nazariy bilimlarni o'zlashtiradi, mavjud ilmiy manbalarni tahlil qiladi va ilmiy yondashuv asoslarini egallaydi. Ikkinchi bosqich tajriba va kuzatuv bosqichi bo'lib, laboratoriya ishlari, eksperimentlar va amaliy mashg'ulotlar orqali nazariy bilimlar mustahkamlanadi. Uchinchi bosqich tahlil va izlanish bosqichi bo'lib, talaba olingan ma'lumotlarni solishtiradi, xulosalar chiqaradi va muammolarni ilmiy yondashuv bilan hal qilish ko'nikmalarini rivojlantiradi. To'rtinchi bosqich natijalarni ifodalash bosqichi bo'lib, talaba ilmiy maqola, referat, prezentatsiya yoki konferensiya orqali tadqiqot natijalarini taqdim etadi. Beshinchi bosqich baholash va refleksiya bosqichi bo'lib, olingan natijalarni baholash, o'z ishini tanqidiy tahlil qilish va keyingi izlanishlar uchun xulosalar chiqarish jarayonini o'z ichiga oladi. Model talabaning mustaqil va ijodiy faoliyatini rag'batlantiradi, nazariy va amaliy izlanishlarni uyg'unlashtiradi va ilmiy-tadqiqot ko'nikmalarini tizimli shakllantirishga xizmat qiladi. Pedagogik tizim va modelning afzalliklari talabalarda ilmiy-tadqiqot faoliyatini tizimli o'rganish imkonini beradi, mustaqil fikrlash va tanqidiy tafakkur rivojlanadi, ilmiy metodologiya va zamonaviy izlanish usullarini o'zlashtirishga yordam beradi, kreativ va innovatsion yondashuvni shakllantiradi, ilmiy-tadqiqot natijalarini amaliy jihatdan qo'llashga tayyorlaydi. Shu bilan, pedagogik tizim va model talabalarning ilmiy-tadqiqot ko'nikmalarini shakllantirishning samarali mexanizmi sifatida xizmat qiladi va ularning professional rivojlanishiga, shuningdek, jamiyatning ilmiy-texnik salohiyatini oshirishga hissa qo'shadi.

Ushbu tadqiqot natijalariga ko'ra, talabalarda ilmiy-tadqiqot ko'nikmalarini shakllantirish nafaqat ularning individual intellektual rivojlanishi, balki ilmiy va ijtimoiy taraqqiyotning muhim omili sifatida ahamiyatga ega. Ilmiy-tadqiqot ko'nikmalari talabaning mustaqil fikrlash, tanqidiy tafakkur, muammolarni aniqlash va ilmiy asosda hal qilish, natijalarni mantiqiy va tizimli tarzda taqdim etish qobiliyatini rivojlantiradi. Tadqiqot jarayonida aniqlanishicha, pedagogik tizim va uning amaliy modeli talabalarning ilmiy izlanish faoliyatini uzviy, tizimli va samarali shakllantirish imkonini beradi. Pedagogik tizimning tarkibiy komponentlari – ma'naviy-axloqiy, nazariy, amaliy, metodik va ijodiy elementlar – birgalikda talabaning ilmiy-tadqiqot ko'nikmalarini kompleks tarzda rivojlantiradi va ularni amaliy faoliyatga tayyorlaydi. Pedagogik model esa tizimli bosqichlar orqali talabaning nazariy bilimlardan amaliy tadqiqotga, natijalarni tahlil qilish va ifodalashga qadar bo'lgan jarayonini samarali tashkil etadi. Bu esa ilmiy-tadqiqot jarayonini optimallashtirish, talabalarning mustaqil va ijodiy fikrlashini rivojlantirish va ularni professional tayyorgarlikka yo'naltirish imkonini beradi. Shunday qilib, talabalarda ilmiy-tadqiqot ko'nikmalarini shakllantirishning pedagogik tizimi va modeli zamonaviy ta'limning ajralmas qismi bo'lib, ilmiy faoliyatni tizimli rivojlantirish, innovatsion yondashuvni rag'batlantirish va natijalarni amaliy jihatdan qo'llashga xizmat qiladi. Ushbu tizim va modelni amaliyotga joriy etish ta'lim jarayonining samaradorligini oshiradi va talabalarni ilmiy salohiyatli, mustaqil va kreativ mutaxassis sifatida shakllantiradi.

1. Abdullayev, Sh. (2020). Talabalarda ilmiy-tadqiqot faoliyatini rivojlantirish metodikasi. Toshkent: Fan va ta'lim.
2. Usmonov, M. (2019). Pedagogik tizimlar va ta'lim modellari. Toshkent: O'qituvchi.
3. Karimova, L. (2021). Ilmiy-tadqiqot ko'nikmalarini shakllantirishning pedagogik asoslari. Samarkand: SamDU nashriyoti.
4. Shokirov, A. (2018). Ta'limda innovatsion yondashuvlar va ilmiy-tadqiqot faoliyati. Toshkent: Sharq.
5. Johnson, D., & Smith, P. (2017). Research Skills for Students: Theory and Practice. New York: Academic Press.
6. Brown, R. (2019). Developing Critical Thinking and Research Competencies in Higher Education. London: Routledge.
7. Nazarov, T. (2020). Talabalarda mustaqil izlanish ko'nikmalarini rivojlantirish metodikasi. Toshkent: Fan.

